

Η ΣΩΚΡΑΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

(Συνέχεια)

Ἄν συζητοῦμε μαζί, ἔλεγεν ὁ Σωκράτης εἰς τὸν Εὐθύφωνα, γιὰ νὰ μάθουμε ποῦτος εἶνε ὁ μεγαλύτερος τῶν δύο ἀριθμῶν δὲν θὰ κινδυνέψουμε νὰρθουμε ἔς τὰ χέρι; Καὶ δὲν θὰ εἴμαστε σὲ λίγο σύμφωνοι μὲν ἀρχίσουμε τὸ μέτρημα; — Αὐτὸ εἶνε σωστό. — Κ' ἂν συζητούσαμε γιὰ τὶς σχετικὰ διαστάσεις τῶν δύο σωμάτων δὲν θὰ συμφωνούσαμε, πολὺ γρήγορα μάλιστα, μετρῶντας τες; — Βεβαίως. — Κίεν εἴχαμε μία συζήτησι μαζί γιὰ τὸ βάρος ἐνὸς ἀντικειμένου δὲν θὰ εἴχαμε τὸ μέσο νὰ τελειώσουμε τὴν διαφορὰ μας; Κι' αὐτὸ θὰ εἶναι νὰ ζυγίσουμε τὸ ἀντικείμενον γιὰ τὸ ὅποιο θὰ συζητούσαμε. Ἔτσι δὲν εἶνε; — Μάλιστα. — Ποῖες εἶνε λοιπόν, Εὐθύφωνα, οἱ συζητήσεις γιὰ τὶς ὁποῖες δὲν εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ καταφύγῃ σὲ κανένα ὀρισμένο κανόνα καὶ ποὺ τόσο συχνὰ εἶνε ἡ ἀρχὴ τύσης μεγάλης ἔχθρας; Ἴσως αὐτὴ τὴν στιγμή δὲν ἐνθυμεῖται κανένα θέμα ἀπὸ αὐτὰς τὶς συζητήσεις. Θὰ σοῦ εἶπω μερικά. Κύτταξε λίγο ἂν, κατὰ τύχην δὲν εἶνε αὐτὰ ἐκ ἀπὸ τὰ θέματα τοῦ Δικαίου καὶ τοῦ Ἀδίκου, τοῦ Ἑραίου καὶ τοῦ Ἀσχήμου, τοῦ Ἀγαθοῦ καὶ τοῦ Κακοῦ; Δὲν εἶνε αὐτὰ θέματα ἀσυμφωνίας ποὺ γενοῦν ἀξιοθρήνητα μίση μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων; — Ἀληθινὰ, νὰ ἡ αἰτία ὅλων μας τῶν φιλονεικίων.

Ἡ ἠθικὴ δὲν περνάει ἀκόμα γιὰ ἐπιστήμην. Οἱ γινώμες τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὸ δίκαιον καὶ γιὰ τὸ καθήκον εἶνε ἀσυνάρτητες καὶ ἀντιφατικαὶ γι' αὐτὸ δὲ καὶ ἡ πολεμικὴ κατὰστασι μέσα ἔς τὴν κοινωνίαν. Ἡ ἠθικὴ δὲν ὑπάρχει ὡς ἐπιστήμην ἐπεὶδὴ ὅλα τὰ σχετικὰ ζητήματα μὲ τὸ Ἀγαθὸ καὶ μὲ τὸ Κακόν, ποὺ οἱ ἄνθρωποι συνειθίζουσιν νὰ θέτουν καὶ νὰ λύουν μὲ τὴν ἐλαφρότην, ὁδηγοῦν σὲ συμπεράσματα κακῶς ὀρισμένα: Δὲν ξέρουσιν γιὰτὶ μιλοῦν καὶ θέλουν νὰ μιλοῦν. Ἀποφασίζουν ἂν μία πράξι εἶνε δικαία ἢ ὄχι, χωρὶς νὰ ξέρουσιν σὲ τί συνίσταται ἡ δικαιοσύνη. Βεβαίως ὅτι ὁ Νικομαχίδης εἶνε ἓνας καλὸς στρατηγὸς χωρὶς νὰ ἐρωτήσουν ποτὲ καὶ μάθουν σὲ τί συνίσταται ἡ ἀξιότης καὶ τὰ προσόντα ἐνὸς στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ. Μεταχειρίζονται τὶς λέξεις χωρὶς νὰ ζυγίσουν τὴν ἀξίαν τους, χωρὶς νὰ καθορίσουν τὴν σημασίαν τους. Περνοῦν συχνὰ τὴν ἰδίαν ἔκφρασιν, σὲ ἔννοιαι ὅπως διόλου διάφορες καὶ φαντάζεται κανεὶς πῶς ἐκφράζουν πάντα τὴν ἰδίαν ἰδέαν, ἀφοῦ πραγματικὰ περνοῦν ἀπὸ τὴν μιὰ ἰδέαν ἔς τὴν ἄλλην. Κ' ἔτσι προχωροῦν ἔς τὴν τύχην, κρίνουν ἄσχημα καὶ καταλήγουσιν ἔς τὶς πρὸ ψεύτικας συνέπειας.

Τὸ κλειδί ὅμως τῆς Σωκρατικῆς μεθόδου εἶνε ἡ τέχνη νὰ καθορίζωνται ὅπως πρέπει τὰ πράγματα.

Κάθε επιστημονική έρευνα υποθέτει ένα προσωρινό καθορισμό του αντικειμένου της και σκοπός είναι να καταστήσει αυτόν τόν καθορισμό, όσον είναι δυνατόν, ακριβέστερο και καθαρώτερο. Ύ τις φυσικές επιστήμες σπουδάζοντες τὰ πράγματα, και με τήν παρατήρησι και τήν πείρα μπορούμε να πιστοποιήσουμε, να διορθώσουμε και συμπληρώσουμε τις ριζικές ιδέες τις δανεισμένες από τήν λαϊκή γνώση. "Αλλως τε ή πειραματική μέθοδος είναι μια εφεύρεση ήλως διόλου καινούρια και ό Σωκράτης δέν εγνώριζε τους τρόπους μας για να καθορίση τὰ φαινόμενα και τις υπάρξεις του υλικού κόσμου. "Αλλ' ενώ φτάνουμε 'ς τόν υλικό κόσμο με έμμέσους τρόπους, μέσα μας κλίνουμε τόν κόσμο των ήθικων πραγμάτων και για να τόν καθορίσουμε δέν έχουμε παρά να ερωτήσουμε τόν έαυτό μας. Για να κατορθώσουμε τούτο θα προδοήμε από κάποιους καθορισμούς όσο κι' αν είναι άτελείς και θα τους τελειώσουμε βοηθούμενοι από τήν έσωτερική μας πείρα. Θ' αντιμετώπισουμε τόν όρισμό μας με τó αντικείμενό του όσες φορές μπορούμε περισσότερο και με τέτοιο τρόπο, όσο να εύρουμε τήν τελειωτική και ακριβή του εφαρμογή. Ό σοφός ποϋ θέλει να καθορίση τόν σκύλλο και τόν άνθρωπο σπουδάζει τόσους ανθρώπους και σκύλλους όσους άπαντάει 'ς τó δρόμο του και μάλιστα με μια μεγάλη φροντίδα να είναι ένας πιστός και τέλειος παρατηρητής. "Ονομάζουμε σήμερα έ π ί γ ν ω σ η αϋτή τήν άπαρίθμηση των ιδιαιτέρων περιπτώσεων ποϋ τάς ακολουθεϊ ή βεβαίωση ενός γενικού νόμου ποϋ τις διαθέτει. Για τόν Σωκράτη ή έ π ί γ ν ω σ η συνίστατο 'ς τήν επιθεώρηση όχι των γεγονότων ή των υπάρξεων του έξωτερικού κόσμου αλλά των γεγονότων και των πράξεων του έσωτερικού κόσμου για να ξεχωρίση τους γενικούς χαρακτήρες.

Ποιό είναι όμως τó αντικείμενο ενός ήθικου όρισμού ; Τίποτε άλλο παρά αϋτή αϋτή ή ιδέα. Για να καθορίση κανείς τήν δικαιοσύνη δέν είναι να περιγράψη τόν τρόπο με τόν όποιο τὰ γεγονότα εγεινχν ή τὰ φαινόμενα περνούν αλλά πρέπει να καθορίση τόν κανόνα σύμφωνα με τόν όποτον έννοούμε πώς ή πράξη μας πρέπει να κανονίση τὰ πράγματα και τὰ φαινόμενα. Τó περιεχόμενο ενός όρισμού τής δικαιοσύνης, δέν εδόθηκεν από τήν πείρα τής υλικής πραγματικότητας, άλλ' άπεναντίας έτέθηκε από τó πνευμα μας καθώς ένα ιδανικό για πραγματοποίηση. Γι' αϋτό μόνο μέσα 'ς τόν έαυτό μας θα συναντήσουν με τó αντικείμενο ποϋ θέλουμε να καθορίσουμε.

"Αλλά πώς μπορούμε λοιπόν ν' άπατηθοϋμε ένίοτε καθορίζοντάς το ; Πώς οι λαϊκοί καθορισμοί τής δικαιοσύνης ή τής άρετής εύρίσκονται τόσο μακρυσμένοι από τήν αλήθειαν ; Πώς ό καθένας μας δέν παρατηρεϊ μέσα 'ς τόν έαυτό του αϋτό ποϋ άποτελεϊ τήν οϋσία τής ψυχής του ; Δέν θα φτάσουν άραγε 'ς ένα σημείο να πιστέψουν πώς, άφου πρώτα βεβαιώσουν τήν διαφορά των ανθρωπίνων δοξασιών, όλα τὰ πνεύματα δέν είναι καμωμένα από τήν ίδια σκέψη και ότι φυσικά είναι έτσι πλασμένοι να καταλήξουν σε βεβαιοτήτες ριζικώς διάφορες ; Ό

Σωκράτης δὲν τὸ πιστεύει. Τὰ ἴδια διδόμενα εἶνε μπροστὰ εἰς ὅλα τὰ πνεύματα, ἢ ἴδια ἀλήθειαι εἶνε δικαίαι· σὲ κάθε σκέψη καὶ κανόνας δὲν βεβαιώνει ποτὲ διαφορετικὰ τὴν ἀλήθειαν παρὰ ὅπως τὴν ἐνόησεν μέσα του. Ἄλλ' ὅλοι δὲν βλέπουν κάθε στιγμή τὴν ἀλήθειαν. Ὁ καθένας βλέπει μόνον ἓνα μέρος αὐτῆς τῆς ἀλήθειας καὶ τὸ σφάλμα του συνίσταται τοῦ ὅτι παίρνει αὐτὸ τὸ μέρος γιὰ τὸ ὅλον. Προκειμένου νὰ καθορίσῃ τὴν ἀνδρείαν θὰ περιγράψῃ παραδείγματος χάριν τὴν γεννιότην ἐς τὸν πόλεμον, ποὺ δὲν εἶνε παρὰ μέρος τῆς ἀνδρείας καὶ θὰ λησμονήσῃ πῶς ὁ πολίτης ποὺ ἀντέχει ἐς τὸν κατήφορον τοῦ ὄχλου καὶ θέλει νὰ τὴν σταματήσει ὅταν εὐρίσκειται ἐς τὸ σημεῖον νὰ κάμῃ μιὰ δυσάρεστη πράξη, ἀξίζει καὶ αὐτὸς μὲ τὸ ἴδιον δικαίωμα τὸν τίτλον τοῦ ἀνδρείου. Κάθε ἠθικὴ ιδέα συναποφέρει ἔτσι, ἓνα πλῆθος διαφόρων ἐκφρασιῶν καὶ ἀπὸ τίς ὅποτες καμμιὰ δὲν χάνει τὴν δύναμιν τῆς σημασίας της. Καθορίζοντας μίαν ιδέαν δὲν εἶνε νὰ ὀρίσουμε αὐτὴν ποὺ παρτηρούμε ἀπ' τὸ περιεχόμενόν της ὅταν τὸ προσαρμόζουμε σὲ μία ἰδιαίτην περίστασιν. Καὶ ὅταν διηγουμαστε τὰ κατορθώματα τοῦ Ἀλκιβιάδου ἢ τοῦ Ξενόφωντος αὐτὸ ποὺ κάνουμε δὲν εἶνε ἓνας ὀρισμὸς τῆς ἀνδρείας. Γιὰ νὰ καθορίσῃ κανεὶς μιὰν ιδέα πρέπει νὰ τὴν μελετήσῃ ξεχωριστὰ γιὰ νὰ τὴν ξεχωρίσῃ ἀπὸ ὅ,τι ἀληθινὰ δὲν τῆς ἀνήκει. Πρέπει νὰ τίς μοιράσουμε τοὺς χαρακτῆρας ποὺ ποτὲ δὲν τῆς λείπουν καὶ νὰ τοὺς μετρήσουμε ὅλους. Διότι ὁ ὀρισμὸς μιᾶς ιδέας πρέπει νὰ εἶνε γενικὸς δηλαδὴ νὰ συμφωνῇ καθολοκληρίᾳ μὲ τὸ ὀριζόμενον εἶδος καὶ ὅχι μερικῶς. Μία ιδέα οὐσιωδῶς εἶνε ἓνα εἶδος. Μόνον μιὰ ἀνδρεία ὑπάρχει, μιὰ ἀρετὴ, μιὰ δικαιοσύνη, ἀλλὰ τὰ εἶδη τῆς ἀνδρείας, τῆς ἀρετῆς, τῆς δικαιοσύνης εἶνε ἀναρίθμητα.

«Προσπάθησε λιγάκι σαφέστερα νὰ μοῦ ἐξηγήσῃς γιὰ ὅ,τι σ' ἐρώτησα, λέγει ὁ Σωκράτης ἐς τὸν Εὐθύφωνα. Διότι δὲν μ' εὐχαρίστησες ἀκόμα ἐς τὴν ἐρώτησίν μου καὶ δὲν μ' ἔμαθες τί πράγμα εἶνε ἡ ἀγνότης. Μοῦ εἶπες μόνον ὅ,τι ἄλλο εἶνε ἡ πράξις ποὺ θὰ κάμῃς σήμερον.—Σοῦ εἶπα τὴν ἀλήθειαν.—Ἰσως, μὰ δὲν εἶνε καὶ ἄλλα πολλὰ πράγματα ποὺ ὀνομάζεις ἀγνὰ;—Ἀναμφιβόλως.—Θυμήσου λοιπόν, σὲ παρακαλῶ, τί σ' ἐρώτησα, γιὰτὶ δὲν ἀρκεῖ νὰ μὲ μάθῃς ἓνα ἢ δύο ἀγνὰ πράγματα, ἀνάμεσα σ' ἓνα μεγάλο ἀριθμὸν πραγμάτων ποὺ καὶ αὐτὰ εἶνε ἀγνὰ. Σ' ἐπαρκεύασα νὰ μοῦ ἐκθέσῃς τὴν ιδέα τῆς ἀγνότητος αὐτὴ καθ' ἑαυτήν. Διότι σὺ ὁ ἴδιος μοῦ εἶπες ὅτι ὑπάρχει ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς χαρακτῆρας ποὺ κάμνει τὰ ἄγνια πράγματα νὰ εἶνε τέτοια, ὅπως ὑπάρχει ἓνας ἄλλος χαρακτῆρας ποὺ κάμνει ἡ ἀσέβεια νὰ εἶνε πάντοτε ἀσέβεια. Τὸ θυμᾶσαι;—Ναὶ τὸ θυμᾶμαι.—Μάθε μου λοιπόν ποῖα εἶνε αὐτὴ ἡ ιδέα, ποῶς εἶνε αὐτὸς ὁ χαρακτῆρας ποὺ ἔχοντάς τον πάντα μπροστὰ εἰς τὰ μάτια μου καὶ παίρνοντάς τον γιὰ πρότυπον νὰ μπορέσω καὶ βεβαιώσω ἐπὶ ζήτημα ποὺ θὰ κάμῃς σὺ ἢ ἓνας ἄλλος πῶς ὅ,τι τοῦ μοιάζει εἶνε ἐνάρετη πράξις καὶ ὅ,τι δὲν τοῦ μοιάζει εἶνε ἀσεβὴς».

Ἐνας καλὸς ὀρισμὸς περιέχει πάντας τοὺς οὐσιαστικὸς χαρακτῆρας τῆς ιδέας

ἀφίνοντας κατὰ μέρος κάθε άλλους τυχαίους καθορισμούς που ἀπαντιῶνται ἔς τὰ ἀτομικά ἀντικείμενα, ἀλλὰ πρέπει νὰ διακρίνη κανεὶς ἀνάμεσα ἔς τοὺς χαραχτῆρας ποὺ ἀνήκουν κατ' ἀνάγκην σὲ μὴ ἰδέα, αὐτοὺς ποὺ ἀληθινὰ τοῦ ταιριάζουν, δηλαδὴ αὐτοὺς ποὺ ἐκφράζουν τὴν φυσικὴ τῆς ιδιότητος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἀπορρέουν παρὰ ἀπ' τὴν σύγκρισή της μὲ τίς άλλες ιδέες καὶ ποὺ ὀνομάζουν οἱ ιδιοκτησίαις της. Ἐνα τρίγωνο καθορίζεται. Τὸ σχηματιζόμενον σχῆμα ἀπὸ τίς τρεῖς εὐθεῖαις ποὺ κόβονται δυὸ-δυὸ μέσα ἔς τὸ ἐπίπεδο. Ἄν κάθε τρίγωνο ἔχει τὴν κορυφὴ τῶν γωνιῶν του ἴση μὲ τίς δύο ὀρθές γωνίες, αὐτὸ εἶνε μία ιδιότης τοῦ τριγώνου ποὺ παρουσιάζεται μόνον ὅταν σχετίζουμε αὐτὸ τὸ σχῆμα μὲ τὸ σχῆμα τῶν ὀρθῶν γωνιῶν. Τὸ τρίγωνο τότε κατέχει ἀτελείωτα μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα κανένα δὲν καθορίζει τὸ τρίγωνο.

* *
*

Κ' ἔτσι, λέγει ἀκόμα ὁ Σωκράτης ἔς τὸν Εὐθύφωνα ὅταν σ' ἐρώτησα τί ἀκριβῶς εἶνε ἡ ἀγνόη δὲν θέλησες νὰ μοῦ ἐξηγήσης τὴν οὐσίαν της καὶ περιωρίσθηκες νὰ μοῦ δείξης μίαν ἀπὸ τίς ιδιότητές της δηλαδὴ ἅτι τι νὰ εἶνε ἀγαπημένο ἀπὸ ὅλους τοὺς θεοὺς. Ἀλλὰ ποῖο εἶνε τὸ φυσικὸ τῆς ἀγνόης; Αὐτὸ δὲν μοῦ τὸ εἶπες ἀκόμα. Ἄν λοιπὸν τὸ θέλεις σὲ ἐξορκίζω νὰ μοῦ τὸ εἴπῃς καὶ μὴ μοῦ τὸ κρύβεις. Καὶ ἀφοῦ θ' ἀρχίσῃς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μάθε μου τί εἶνε ἡ ἀγνόη.

Ὁ καθορισμὸς τοῦ εἶδους ἢ τῆς ιδέας ὅταν εὐρεθῇ ἀπὸ τὴν ἐπίγνωσιν πρέπει σύμφωνα μὲ τὸν Σωκράτη νὰ βεβαιωθῇ καὶ ἀπ' τὸ συμπέρασμα. Πρέπει παίρνοντας τὴν ὡς σημεῖον ἀκόμα ὑποθετικὸ ν' ἀναζητήσουμε ὅλες τίς συνέπειαις καὶ ὕστερα νὰ τίς ἐξετάσουμε μεταξύ τους μήπως εἶνε ἀντιφατικές. Παράδ. χάρη ὁ ὀρισμὸς ποὺ ὁ Εὐθύφρωνας ἔδωκε γιὰ τὴν ἀγνόη, πῶς ἀγνόη εἶνε ὅ,τι ἀρέσει ἔς τοὺς θεοὺς ἦτο ψεύτικη διότι μπορούμε νὰ ἔχουμε συνέπειαις παράλογες. Ἄς διοῦμε καὶ ἄς ἐξετάσουμε καλὰ αὐτὸ ποὺ λέγουμε, λέγει ὁ Σωκράτης. Ἐνα ἀγνὸ πρᾶγμα, ἕνας ἀγνὸς ἄνθρωπος εἶνε ἕνα πρᾶγμα καὶ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ εἶνε εὐάρεστα εἰς τοὺς θεοὺς. Ἐνα ἀναγνὸ πρᾶγμα, ἕνας ἀσεβὴς ἄνθρωπος, εἶνε ἕνας ἄνθρωπος καὶ ἕνα πρᾶγμα ποὺ τοὺς εἶνε δυσάρεστα. Ἔτσι ὁ ἀγνὸς καὶ ὁ ἀσεβὴς εἶνε ἀπ' εὐθείας δύο πρᾶγματα ἀντίθετα μεταξύ τους. Ἀλήθεια ἢ ὄχι; — Βεβαιότατα—Καὶ παραδέχεσαι τοῦτο χωρὶς νὰ διστάζης. — Χωρὶς κανένα δισταγμὸ Σωκράτη.— Ἀλλὰ δὲ παραδέχεσαι πῶς συχνὰ οἱ θεοὶ ἔχουν μεταξύ τους ἔχθρας καὶ μέση καὶ ὅτι πολὺ συχνὰ εἶνε μαλωμένοι καὶ χωρισμένοι; — Τὸ παραδέχομαι.— Ἄς ἐξετάσουμε λοιπὸν γιὰ πῶς θέμα γενιέται αὕτη ἡ διαφορὰ τῶν αἰσθημάτων ποὺ κάνει μεταξύ τους νὰ γεννηθοῦν αὐτὰ τὰ μίση καὶ οἱ ἔχθρες. Αὐτὸ δὲν εἶνε γιὰ τὸ ζήτημα τῶν ἀριθμῶν, τῶν ἀποστάσεων ἢ τοῦ βάρους, καὶ ἂν εἶνε ἀληθινὸ πῶς οἱ θεοὶ μαλώνουν μεταξύ τους, δὲν τὸ κάνουν παρὰ μόνον

για τὸ δίκαιο καὶ τὴν ἀδικίαν, τὸ ἄμορφο καὶ τὸ ἄσχημο, τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ κακὸ ὅπως οἱ ἄνθρωποι.—Εἶπε θαυμάσιο.—Καὶ τὰ πράγματα ὅπου καθέννας ἀπὸ τοὺς θεοὺς εὐρίσκει ὠραῖα, ἀγαθὰ καὶ δίκαια, τὰ ἀγαπᾷ καὶ μισεῖ τ' ἀντίθετά τους; — Ναι — Καὶ κατὰ τὴν γνώμη σου ἐπειδὴ τὸ ἴδιον πρᾶγμα εἰς ἄλλους φαίνεται δίκαιο καὶ εἰς ἄλλους ἀδικο εἶνε αὐτὸ ἢ ἀφορμὴ τῆς ἐχθρας του; — Ἀναμφιδύλως.—Φαίνεται λοιπὸν πῶς τὸ ἴδιον πρᾶγμα εἶνε ἀγαπημένον καὶ μισητὸ ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ συγχρόνως τοὺς εἶνε εὐχάριστο καὶ δυσάρεστο.—Ἔτσι φαίνεται —Σύμφωνα μ' αὐτὸ τὸν συλλογισμόν ὁ ἀγνός κι' ὁ ἀσεβής εἶνε τὸ ἴδιον πρᾶγμα.—Μπορεῖ καὶ νὰ εἶνε.—Ἀλλὰ τότε θαυμάσιε Εὐθύφωνα δὲν μ' εὐχαρίστησες ἔς τὴν ἐρώτησή μου, διότι ἐγὼ δὲν σοῦ ἐζήτησα τί εἶνε ἀγνὸ καὶ ἀσεβο μαζί, μὰ ἐσύ σύμφωνα μὲ τίς ἀπαντήσες σου αὐτὸ ποῦ ἀρέσει ἔς τοὺς θεοὺς μπορεῖ καὶ νὰ τοὺς δυσάρεστοι ἔτσι ποῦ μὲ κάθε μία σου πράξις θὰ εἴσαι ἀρεστός ἔς τὸν Δία καὶ δυσάρεστος ἔς τὸν Κρόνον, θ' ἀρέσῃς ἔς τὸν Ἥφαιστο καὶ θὰ δυσανεστῇς τὴν Ἥρα καὶ τὸ ἴδιον θὰ συμβῇ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους θεοὺς ποῦ δὲν θάχουν τὴν ἴδια γνώμη γιὰ τὸ φέρισμό σου».

Κ' ἔτσι ὁ προτεινόμενος ὁρισμὸς πῶς ἡ ἀγνότης εἶνε ὅ,τι ἀρέσει ἔς τοὺς θεοὺς ἀποδεικνύεται ψεύτικη τὴν στιγμήν ποῦ θὰ στήριχθῇ κανεὶς ἐπὶ τὴν κοινὴ ἀντίληψιν γιὰ τὴν θεότην.

Τὸ συμπέρασμα ἔχει λοιπὸν σκοπὸ ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀξίαν τῶν βεβαιώσεων ἔς τίς ὁποῖες μᾶς ὡδήγηε ὁ συλλογισμός. Χρησιμεύει ἐπίσης ὅταν μίαν πρότασιν ἀρκετὰ πιὰ βεβαιωμένη ἀναγνωρίστικη βεβαία γιὰ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ τίς ἀλήθειες ποῦ ἀπὸ αὐτὴν ἐξαχρῶνται. «Ἄν κανεὶς ἀντέλεγε ἔς τὸν Σωκράτη χωρὶς νὰ ἔχῃ καὶ ἰσχυροὺς λόγους νὰ τοῦ δώσῃ, μᾶς λέγει ὁ Ξενοφώντας, ἂν ὑποστήριξε χωρὶς καμμιά ἀπόδειξιν ὅτι ὁ τᾶδε ἄνθρωπος ἦταν ὁ σοφώτερος, ὁ πιὸ σοφὸς διοικητὴς ὁ πιὸ ἀνδρεὺς ἀπὸ ἑνὸς ἄλλου, ὁ Σωκράτης ἔφερεν τὸ ζήτημα ἔς τίς πρῶτες του ἀρχές. «Λέγετε λοιπὸν πῶς ὁ ἄνθρωπος ποῦ μᾶς ἐπαινεῖται εἶνε ὁ καλλίτερος πολίτης ἀπὸ αὐτὸν ποῦ ἐγὼ λέγω;—Αὐτὸ ὑποστηρίζω.—Ἄς διοῦμε λοιπόν.

Δὲν πρέπει ἄραγε νὰ ἐξετάσουμε κατὰ πρῶτα τοιοῦτο εἶνε τὸ καθήκον τοῦ πολίτου;—Σύμφωνοι.—Ἄν πρόκειται γιὰ τὰ οἰκονομικὰ ἐκεῖνος ποῦ θὰ πλουτίσῃ τὴν Δημοκρατίαν δὲν θὰ φέρῃ αὐτὸν τὸν πλοῦτον καὶ ἔς τὸν λαόν; — Βεβαίως. —Καὶ ἔς τὸν πόλεμον ἐκεῖνος ποῦ θὰ τὴν κάμῃ πάντα νὰ νικάει τοὺς ἐχθρούς της;—Ἀναμφισβήτητο.—Καὶ ἔς τίς πολιτικὰς διαπραγματεύσεις ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἐπιτύχῃ τὴν συμμαχίαν τῶν λαῶν ποῦ μάχονται ἐναντίον της;—Δὲν εἶπα ὅχι.—Καὶ ἔς τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ ἐκεῖνος ποῦ θὰ κατορθώσῃ νὰ καταπραῦνῃ τίς διχόνοιες καὶ νὰ φέρῃ τὴν ὁμόνοιαν;—Τὸ πιστεύω.

Κ' ἔτσι πάντα μιλῶντας ὁ Σωκράτης νὰ ἀπλοποιῶνται τὰ ζητήματα, ἀναλύοντας ἔς τ' ἀπλούστερα στοιχεῖα τους, παρούσῃ τὴν ἀλήθειαν μεγαλόπρεπην ἔς τίς συζητήσεις του».

Ἡ οὐσία τῆς Σωκρατικῆς μεθόδου εἶνε νὰ κάμνη κανεῖς καλοὺς ὁρισμοὺς γιὰ νὰ μπορεῖ κατόπιν νὰ τοὺς ἐφαρμόσῃ μὲ ἀκριβεία εἰς ὅλες τὶς ἰδιαίτερες περιπτώσεις του. Γνωρίζοντας τί εἶνε δικαιοσύνη καὶ ἀρετὴ καὶ ἀνδρεία εἶνε πρᾶγμα χρήσιμο, ὅχι γιὰ νὰ βεβαιώσουμε ὅτι ὁ Ἀριστείδης εἶνε δίκαιος, ὁ Πλάτωνας ἐνάρητος καὶ ὁ Λάχης ἀνδρῆτος ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ γίνουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι δίκαιοι, ἀνδρεῖοι καὶ ἐνάρητοι. Ἡ ἐπιστήμη εἶνε ἓνα ἄθροισμα ὁρισμῶν πού ἡ ἀξία τους ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν μέθοδόν μας. Ἡ ζωὴ ὅπως ἡ ἐπιστήμη ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ἄθροισμα ὁρισμῶν πού δίνουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ πού ἀποφασίζουν εἰς τὸν τρόπο τῆς ζωῆς μας. Καθορίζοντας κανεῖς μόνος του μ' ὅλη τὴν ἀλήθεια τὸν ἑαυτό του, δηλαδὴ καθορίζοντας τί πρέπει νὰ εἶνε καὶ τί δὲν εἶνε ἀκόμα, γιὰ νὰ εἶνε μιὰν ἡμέρα, εἰς αὐτὸ συνίσταται ἡ μεθυστικὴ καὶ ἡθικὴ ζωὴ καὶ ἡ σοφία.

(ἀκολουθεῖ).

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

→→→→→

ΔΥΟ ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Πρὸς τὸν Γεώργιον Μαρκορεῖ

(Ὁ κ. Γ. Ροντάκης εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς στείλῃ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου μένει, δύο ἀνέκδοτες ἰταλικὲς ἐπιστολὰς τοῦ Σολωμοῦ, τὶς ὁποῖες προσφέρουμε ἑστὸς ἀναγνώστῃς μας μεταφρασμένες ἐστὶ γλῶσσάν μας. Ὁ κ. Ροντάκης μαζὶ μὲ τὶς ἐπιστολὰς αὐτὰς μᾶς στέλνει καὶ τὰ ἐξῆς:)

Ἀξιότιμοι φίλοι Κύριοι

Ἡ ἀξιότιμη δέσποινα κ. Αἰμιλία Φωκᾶ, κόρη τοῦ πολὺκλαυστοῦ φίλου μου Καλοσγούρου, εἶχε τὴν τιμητικὴν καλωσύνη νὰ μοῦ ἐμπιστεθῇ διάφορα ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Σολωμοῦ καὶ Πολυλά. Ἐπειδὴ νομίζω ὅτι εἶνε ἀπαραίτητο νὰ δημοσιευθοῦν τοῦλάχιστο σήμερον ἐκεῖνα τοῦ πρώτου, πού ἀποσπάσματα, ἂν δὲν σφίλλω, ἐδημοσίεψε ἄλλοτε ὁ Καλοσγούρος ἐστὶν «Ἐστία», ὡς τὰ στέλνω κτλ....

Σὰς χαιρετῶ φιλικώτατα
PONTAKΗΣ.

Ἀγαπητὲ Γεώργη

27 Σεπτεμβρίου 1830

Νὰ μὴ μ'εὐχαριστοῦν τὰ νέα σου; Παραμύθια! Παραμύθια! Μὲ ἀπληστα